

M A R I B O R S K I P O R T R E T I

*Janez Švajncer***BRANKO RUDOLF**
1904–1987

Branko Rudolf se je rodil 31. 10. 1904 v Slovenskih Konjicah, umrl 22. 4. 1987 v Mariboru.

Po osnovni šoli v Slovenskih Konjicah je maturiral na gimnaziji v Mariboru, diplomiral pa je iz naravoslovja na Univerzi v Ljubljani. Kot profesor je služboval v Celju, Novem mestu in v Mariboru. Med vojno je sodeloval z narodnoosvobodilnim gibanjem; zato so ga zaprli in v zaporu mučili. Po vojni je bil časnikar pri Novem času v Murski Soboti, urednik za kulturo pri Ljudski pravici v Ljubljani, profesor na gimnaziji v Mariboru, direktor mariborske Drame in upravnik SNG, urednik Poljudnoznanstvene knjižnice pri Slovenskem knjižnem zavodu v Ljubljani, glavni urednik Založbe Obzorja in najdalj časa vse do upokojitve upravnik mariborske Umetnostne galerije.

Čeprav je opravljal delo na različnih področjih, toda povezanih s kulturo in umetnostjo, je sam študiral še teorijo gledališke igre, glasbe, lutkarstva, plesa, umetnostno zgodovino, kulturno zgodovino in filozofijo. Pesmi, kritike in eseje je objavljaval v Ljubljanskem Zvonu, Sodobnosti, Modri ptici, Obzorjih, Novih obzorjih, Dialogih in v Naših razgledih.

Njegova poezija izpoveduje pesnikov odnos do sveta in stvari, razmišlja o umetnikih, umetnosti, človeku in resnici. Rudolfova lirika je v bistvu miselna in razodeva zlasti v sonetih ljubitelja domislic, ki skuša pesniško oblikovati svoje nazore.

Kot esejist, kulturni in literarni zgodovinar ter filozof je napisal knjige: MASKE IN ČASI (1955), DIALEKTIKA (1963, 1977), UMETNOST IN DRUŽBA (1976), O IZVORU SLOVENSKE MODERNE (1979). Za odrasle je izdal pesniške zbirke: SVET IN JAZ (1959), ŽVEGLA POTEPUHOVA (1960, dopolnjena izdaja 1984), ODMEVI ČASU (1976). V knjigah so izšle igra za lutke POD ZVEZDO (1947), ČUDNO JEZERO (1953), dve pravljici: PISANE ZGODBE (1959), štiri pravljice v knjigi več avtorjev Kamen resnice; ZAMORČEK IN LADJICA (1955), pesmi; HUDA MRAVLJICA (1969, 1980), izbor pesmi in zgodb; SREBRNA RIBICA (1995), izbor pesmi in proze.

B. Rudolf se oblikovno giblje med impresionizmom in ekspresionizmom. Bil je vsestransko izobražen in vseved.

Pesniške zbirke:

SVET IN JAZ, 1954 – 83 strani

V pesnikovi prvi knjigi SVET IN JAZ se avtor predstavlja razmišljujoče ob

realnem svetu, ki mu je ljub in zelo blizu, nemara zaradi osnovnega poklica biologije. Pogled v naravo mu poraja različne asociacije. Njegova lirika je obogatena s številnimi domisljicami, prepornih pesniškega oblikovanja lastne predstavnosti in pogledov na vidni in čutni svet.

Pričujoča knjiga vključuje triinšestdeset pesmi v štirih razdelkih s tremi podrazdelki. Najobsežnejši cikel Soneti je v znamenju pesnikovega odkrivanja z naslovom O resnici. Tod se zvrsti petnajst pesmi, ki se v njih pojavlja pojem resnice v več variantah, kot so ugibanja in domneve, da je resnica minljiva, spremenljiva, romantična, igriva, vroča, hladna, ogledalna in resnica plen.

B. Rudolf se sprašuje, ali je najmočnejša misel na poti do resnice. In potrjuje z verzi: Si, misel, prava, kadar s prožno silo./ ljudi zadeneš v toplo, srčno žilo./ da zmagaš, kadar raniš do krvi? (Puščica-misel, 27.) In še: Resnica, misel se iz človeka vzdiga./ v neizmernost sega, v mrazu se zažiga./, od daljnih sonc jo greje hladni blišč (Hladna resnica, 29). Oprime se ga spoznanje, da je minljivost neizprosna, temna sila, ki večkrat pomrači misli, vendar pa je sam videl prelepe dneve, s svitom v drevju, toplo lesketanje morja, v očeh nebo in vlažni lesk življenja, zato se smehlja, presrečen, da je »ljudem videl v misli, v njih odseve sam zase kot za dolga pokolenja«.

Minljivost ga popelje v neustavljive spomine, ki se jim ne more izogniti in oditi neprizadeto mimo. V teh spominih je zajetih vse polno njegovih življenjskih postaj, sicer časovno zakritih, vendar opominjajočih na željo po ponovitvi ali vsaj ohranitvi pred pozabo, lastni predvsem njemu. Tako obudi občutek oživitve narave v nastajajoči pomladi, pred notranjimi očmi videva razkošen baročni vrt, kip svetnika nepozabnega mojstra, neusahljiv vodomet in med gostim drevjem tihe bele poti – prepričan, da »iz misli mrtvih ljudi ta lepota izvira« (Baročni vrt, 6).

Čar spominov mu je približal tiho dolino, od drevja obdano in njo, ki jo je začutil kot nekdanj »znova ob strani«. Prizna si, da mu je takrat spremenjen zažarel svet in kljub odmaknjenemu času ona spet misli nanj, on pa je z njo zgubil svoj mir. (Drhteča pokrajina 9–11). Misel nanjo mu porodijo še sanje in pritrditve, da vse življenje ohranja, kar se je v srcu porajalo.

Pesnik B. Rudolf izpoveduje svoj odnos do sveta in narave. V sonetih občuduje moč duha, razuma in genija nekdanjih mojstrov slikarjev, časteč sliko Madone Benečana Giovannija Bellinija, kiparja Michelangela in prikloni se Trubarju: »Ti si nam dal besede spomenik.« Vpraša se: – Slikarji in kiparji prejšnjih dni./ je vam bil boljši vrelec razodetja/ kot nam sedanjim, ki nas čas teži in dolga pot od čustva do spočetja? (Pred sliko dame iz zgodnje renesanse, 38.)

V razdelku Napisi je pesnikov odgovor Igu Grudnu na epigram o vodah in vinu in druge puščice na sodobne pojave iz življenja.

ŽVEGLA POTEPUHOVA, 1960, 1984 – Pesmi v štajerskem narečju – 99 strani

Pesnik je v spremni besedi napisal, da se je pri nastajanju ŽVEGLE POTEPUHOVE odločil za obliko dramatične balade. Upošteval je pobudo Frana Žizka, naj bi napisal nekaj »villonovskih« ali »kerempuhovskih pesmi«, ki bi jih nekdo govoril med predstavo na odru, in pesmi naj bi bile nekakšni »samogovori pred občinstvom«. Do uresničitve te zamisli sicer ni prišlo, kljub temu pa so pesmi nastajale in jih je avtor po malem objavjal.

B. Rudolfa je pritegnilo in vznemirilo vprašanje, ali naj v pesmih uporabi materin, knjižni ali narečni jezik. Daljše razmišljanje ga je popeljalo do ljudske

pesmi in še bolj do ljudskih pevcev. Priložnostna srečanja z njimi so mu utrnila prepričanje, da v mnogih ljudskih pesmih prevladuje mračnost, vendar je v njih čutiti tudi vedrost, kar samo potrjuje, da so se ljudje v preteklosti prav s tem bodrili pred grozljivimi nesrečami, kot so bile kuge, vojne in neznosna ponižanja. Kakor v ljudskih pregovorih, tako je tudi v pesmih precej humorja – veliko več kot v umetni literaturi. Primerljivost je zaslediti s podobami na panjskih končnicah, oboje pa zgovorno priča o zdravi razsodnosti in medsebojnem sočutju, ne glede na to, ali so omenjeno nekoč učenjaki uvrstili med »pravo« ljudsko blago anonimnih pevcev, pisano v »ljudskem duhu«.

V knjigo je uvrščenih petinštrideset pesmi. Pisane so v srednještajerskem dialektu z različnimi ljudskimi in nekimi bolj naključnimi tujkami, ki so jih sproti prinašali ali spet odpihnili čas, druženje z ljudmi drugih govorov, stanov, tudi moda. Tak jezik gotovo ni bil »čist« v kakršnem koli šolskem pomenu te besede, bil pa je živ in se je, razumljivo, mešal z drugimi dialekti, z jezikom gospe, gosposke in sosedov.

Pesnik je privržen verodostojnosti motivov, ki jih je prelinil v verze in jih oznamuje pod naslovom pesmi z letnico, ko so se dogajali obravnavani prizori posameznikov in skupin posvetnih veljakov, študentov, obrtnikov, puntarjev, tolovajev, kuge, vojaka z leseno nogo, orglarjev, zeliščarice. Knjiga se začne s pesmijo **Godčeva povest o zmaji** in sklene s pesmijo **Kovač sem bil**. Vsebina slednje je aktualna še za današnjo rabo: -Pje, bil sem kovač, zdaj te pilim mašine./ če jih piliš deset ur, te te pa vse mine./ Ja, našim gospodom se fabrika spleča./ za nas pa je, bi rekel, bolj suha krača./ (Itn. 76)

Avtor vidi prav v zelo živem izročilu štajerskih in koroških ljudskih pevcev dokaz, da je marsikaj obstajalo. Omenja, da še danes prepevajo na Štajerskem in v Prekmurju precej pesmi, ki jim nihče ni zapisal besedila, kaj šele note. Na Pohorju je slišal več ljudskih pesmi – bajne Vodovnikovih – ki niso nikjer zapisane. Med obema vojnama je ljudski pevec ob koči na Pesku s harmoniko pel vso noč na veliko veselje poslušalcev. Nekatere pesmi so bile polne kmečke duhovnosti, kakor tista, ki opisuje, kako je pijan voznik (pri Lukanji) zapeljal svoja konja v prepad, potem pa – ko se je dodobra iztrezil – pokleknil in mrtva konja prosil odpuščanja. Ljudski pesnik je ob tem suho pripomnil: »Konji pa so mrtvi bli pa niso tega slišali.«

O tistih, za domačo rabo zapetih pesmih, je B. Rudolf prepričan, da so bile nekajkrat prav lepe, dobre, žive, polne drznih podob, sočne, mojstrske, mnogo boljše kakor večina tega, kar je lahko ujel zase.

ODMEVI ČASU, 1976 – 80 strani

Pesnik je v knjigi ODMEVI ČASU eksistencialen in privržen miselni liriki. Vprašanja, ki ga spremljajo in vznemirjajo, težijo za njemu lastno nedoumljivo postavko: zakaj tako in ne drugače. Odgovorov ne pričakuje od zunaj, nastajajo mu znotraj, v njem samem, marsikdaj le nakazani, domneva, vendarle vedno prežeti z optimistično noto s klicem k vztrajnosti in s prezirom popustljivosti, celo obupa.

Pesmi odsevajo eksistenčna vprašanja široke palete razgledanosti ali poskus, približati se dognanjem, ki so šele v zametku in zahtevajo popolnejšo osvetlitev pojava, dogodka, kratka, človeka od embria do zoritve in dozoritve. Dragoceno pomoč mu nudijo pohodi v daljno preteklost, tja do mitoloških bitij in bogov na Olimpu.

Knjigo oznamujejo štirje cikli, porazdeljeni na petinštrideset pesmi.

Najobsežnejši je prvi razdelek: Prebliski, v katerem avtor, sledeč prevladujočemu prostemu verzju, popotuje po tukajšnjem, vidnem svetu, pa se povzpne »med šope zvezd, naokoli neskončno žareče, neskončno daljne, grozljive, prelepe v tej črni noči prepadov bleščečih«. Za potovanje priporoča gondolo in opozarja, da ni primerno ne izstopiti ne klicati na pomoč. – Groteskna je pesem o knjigi, ki je ugriznila pri srcu ješčega, odžeganega in tobaku predanega gospoda. – O duši je hvalospev sanjski ženski, možak v ogledalu podivja v spoznanju, naj bi to bil on, o neranjeni v nesreči je njeno sporočilo: »Jaz sem želja mati misli. Dokler bodo ljudje, bom jaz.« – Verzi v pesmi Razdraženi skromnež zazvenijo ironično za rožni grm, ki so mu pohajkovalci odtrgali cvet in je v znak protesta potegnil nekaj korenin drzno iz zemlje, proti vsem rastlinskim pravilom. – Edisonova žarnica pesnika prijetno preseneti zaradi dolgotrajne vzdržljivosti. Sören Kierkegaard pa ga očara z izjavo na smrtni postelji, da je vsaka resnica samó resnica do neke stopnje, in ko jo je dosegla, postane laž. – Parodijo pridoda pesmi Množenje še pred časom nove matematike. – Z Vse Eve pritrđi Selanu, da so ženske zaklad, rojen v Zemlji, striptizeto pa poimenuje: bleščeča Eva. – Pogled na Blejsko jezero mu je v domišljijo pripeljal duhove; verze mu porodi očarljiva orhideja, enako ob pomisli na kaktusov cvet, kolibrije, avgustovski travnik, v klobčič zvitega mačka in na ribo za steklom akvarija.

Cikel Znotraj in zunaj porodi pesniku občutke in čute na temni in svetli strani njegovega človeškega bistva. Avstralske pesmi je posvetil našim izseljencem, v njih pa med mavričnimi barvami odkriva ljudi, pokrajino in rastlinje. Ob pogledu iz letala na tropski pragozd mu je misel poromala domov: – Tam daleč – v Mariboru/ mi je ljubka žena naročila:/ »Prinesi mi v dar majhno opico./ samo majhno opico.«/ Kako bi bil mogel? – Pragozd je bil daleč./ Nazaj – sem prinesel samo sebe./

Sklepni cikel Iz mitologije in proč od nje je porodil pesniku namišljeni muzej njegove domišljije s podobami bogov, prerokov, starega favna in Picassa.

Esejstika, publicistika

MASKE IN ČASI, 1955 – Kratka kulturna zgodovina za gledališča – 217 strani

Avtor je v uvodu omenil, da je knjiga MAKSE IN ČASI nastala iz člankov, napisanih za ljudske odre in je torej poljudna »kulturna zgodovina«. O tem poklicni zgodovinarji nič kaj radi ne govorijo in zagovarjajo mnenje, da je vsaka zgodovina pravzaprav kulturna zgodovina in bi taka tudi morala biti. Po njihovem zatrdjanju kultura ne visi v zraku, temveč zraste iz posebnih gospodarskih in političnih razmer kakega časa. B. Rudolf za protiučez izhaja iz postavke: – Vendarle nas, ki imamo opraviti z odrom, mika vedeti, kako so bili ljudje v določeni dobi oblečeni, pri kakšnih mizah so sedeli, v kakšnih posteljah so spali, kaj in kako so jedli in pili in kaj in koga so cenili. Torej – drugačni časi, drugačni ljudje!

Za boljše poznavanje obravnavane snovi postreže s primerjavo med pisno in igrano besedo. Osebe v romanu si ob branju ni nujno zamisliti čisto take, kakršna je bila v določeni dobi. Če pa istega človeka postavimo na gledališki oder, ga moramo sami obleči, postaviti na pravo mesto in mu dati, da se giblje in premika. Torej mora gledališki umetnik o dobah vedeti mnogo več kakor romanopisec.

Glede poenostavitve ljudi o spreminjanju sveta v gledališki umetnosti, da je človeško srce zmeraj bolj ali manj enako samemu sebi, avtor daje vedeti, da je

ugotovitev točna, vendar nam »to spoznanje« za razumevanje stvari prav nič ne koristi. Za nas ni tehtno, ali so Prešeren, Goethe ali Horacij imeli v glavi, pač pa nam veliko več pomeni, kaj in kako so pisali. Kaj kmalu spoznamo, da so pisali čisto v skladu s svojim časom in krajem, da se je Horacij navduševal za mirno življenje in duševno ravnotežje, Goethe vnašal v svoje verze neka znanstvena spoznanja in Prešeren poleg svojega romantičnega navdušenja za sožitje ljudi izmenoma pel svoje osebne težave in svojo svetlo vero v prihodnost.

Prizadevanje za zgodovinsko in sploh življenjsko resničnost je ponazoril s pomembnimi kreatorji igre in kostumov s francoskim igralcem tragedij J. Talmo, z nemškim reformatorjem Ifflandom, ki je skrbel za noše, z Angležema Robertom Coatesom in Charlesom Keanom, Rusom Ščepkinom in drugimi reformatorji gledališča.

Veliki dramatik Shakespeare se je izredno skrbno zanimal za kostume igralcev. Oscar Walde, sam pravi gledališki človek, je naštel več Shakespearovih iger, v katerih je skrajno pomembno, kako so igralci na odru oblečeni. V svoji študiji o kostumih je zapisal, da se v vsakem stoletju socialne prilike tako zelo kažejo v nošah, da ni mogoče igrati igre iz šestnajstega stoletja v oblekah iz štirinajstega stoletja ali narobe. In kakršen koli pomen ima lepota na odru, največje lepote ni samo mogoče primerjati z največjo resničnostjo v posameznostih – v resnici je lepota odvisna prav od njih.

B. Rudolf je svoja dognanja zajel skozi zgodnjo fevdalno dobo preko romanske in gotske dobe, visoke renesanse, zgodnjega kasnega baroka, empira, bidermajerja do dobe meščanskega vzpona, dobe razvoja kolonialne posesti in dobe imperikalizma, dobe resolucij, svetovnih spopadov in čez. Študijo je ponazoril z zgodovinsko resnico in resnico na odru: Ob celjskih grofi, s Kreftovo Veliko puntarijo, z obrazom in nošo zgodnje baročne dobe Ob Visoški kroniki, z usodo osemnajstega stoletja Ob Micki in Matičku, z obrazom in nošo Napoleonovega cesarstva (empire), z obrazom in nošo dobe meščanskega vzpona Ob Desetem bratu in o obrazu dob od Cankarja do Krležje.

Knjigo pestrijo slike, scene, oblačila, stavbe, načrti, podobe domačih in tujih umetnikov.

DIALEKTIKA, 1963, 1977 – Filozofsko delo – 256 strani

Branko Rudolf je v knjigo DIALEKTIKA uvrstil obširne razdelke z naslovi: **Osnove dialektike, Dialektične metode, Osnovni stavki dialektike, Subjektivna in objektivna dialektika, Dialektika med subjektom in objektom, Med živim bitjem in okoljem, Objektivna dialektika, Metodična karakteristika obravnavanja dialektike, Nekaj matematičnih ilustracij dialektike.**

V uvodu se sprašuje: Kaj je dialektika? in meni, da je na kratko prav težko odgovoriti, da bi bil odgovor hkrati tehten, jase, vsakomur razumljiv in tako nedvoumen, da nikogar ne bi mogel zapeljati v zmoto. Nadalje meni, da bi prav na splošno lahko dejali, da je dialektika nauk o spremembah, o zakonitosti sprememb v prostoru in času, v nas in okoli nas, nauk o spreminjajočih se razmerjih in je torej nauk o nasprotjih in enotnosti nasprotij. Ob tej ugotovitvi dopušča domnevo, da bi kdo lahko prav preprosto vprašal: »Kaj pa zdaj pravzaprav za dialektično mišljenje tehta več, spremembe v nas ali spremembe zunaj nas?« Upošteva dialektični način mišljenja, ponudi na to vprašanje odgovor: »Oboje!«

Svoja razmišljanja vseskozi pospremi s konkretnimi primeri fiziološke narave

in utemelji funkcije raznih organov, življenjskih pojavov in procesov v organizmih. Za izhodišče mu je zelo blizu primer semena, ki se pomladi napije vode in v toploti vzkali. Tedaj ni več tisto prejšnje, marveč kalček, kar se s presnovo nadaljuje v stebelce nad zemljo in že je tukaj proces črpanja hrane iz zemlje in zraka, vendar se še zmeraj drži semena in črpa hranilne snovi tudi še iz njegovih rezerv, potem pa ostanki semena odpadejo in propadejo, rastlina je odrasla, prehranjuje se samostojno. Nedolgo zatem sledi ponovitev nastajanja semena, kar traja skozi vekove. Avtor pritrjuje, da se je v naravi nekaj spremenilo in je neka oblika zakonito prešla v drugo obliko in priklicala ali izzvala spremembo v igri enotnosti nasprotij. Že ta primer kaže, da spreminjanje ni preprosto zaporedje, temveč plod nasprotij, ki so v predmetu samem in v nasprotju med predmetom in okolico.

Kdor dialektično misli, mora po avtorjevem dognanju vedeti, ali sme določen primer prenesti iz ene znanosti v drugo, iz prakse ene vrste v prakso druge vrste, iz prakse v teorijo, iz teorije v prakso. Teorija se začne tam, kjer se začne znanost, pri odkrivanju vzrokov, pri raziskovanju, razlaganju in ponovnem sestavljanju gradiva, kar vsaj delno dopušča predvideti nadaljnji potek kakšnega dogajanja.

B. Rudolf ilustrativno postreže s podatki, tudi anekdotičnimi domislicami, o uveljavljenih posameznikih na vseh toriščih praktičnega in dušeslovnega delovanja. Poudarja, da je dobro razločevati misel, čustvo, oblikovanje vsake vrste od človeškega reagiranja. Načelo znanstvenosti v osnovah terja upoštevanje vsaj glavnih, osnovnih ugotovitev, bodisi ugotovitev psihologije in fiziologije bodisi ugotovitev kompleksa fizikalno-kemično-matematičnih znanosti bodisi bioloških, ki zadevajo človeško fizično okolje, torej tudi povezav z njim, bodisi zgodovinskih znanosti, med katere sodita tudi etnografija in jezikoslovje, kot kompleksa medsebojnih vezi posameznega človeka, družbe in okolice.

Avtor se v razmišljanjih sprehodi po lestvi osnovnih pravil dialektike: Vse se spreminja.

UMETNOST IN DRUŽBA, 1976 – Razprave, polemike, članki – 333 strani

Ta knjiga UMETNOST IN DRUŽBA vsebuje izbor (s sodelovanjem avtorja je študije izbral in uredil prof. Janko Liška) iz mnogih, v revijah in časnikih objavljenih in nekaterih še neobjavljenih člankov o razmerju med družbenimi dogajanja in umetnostjo, kar velja v bistvu za vse oblike »nadstavbe«.

B. Rudolf je v enem od pisem uredniku zapisal, da vsebina knjige izhaja iz njegove dolgoletne dejavnosti in vrednotenja sveta s silno prizadetostjo. Pri tem se ni spraveval le, zakaj trpi sam, temveč tudi, zakaj trpijo drugi ljudje zaradi iste ravnodušnosti, malenkostne samoljubnosti in posebno zavoljo grozljivih lastnosti človeške, mračne narave, ki se sprošča, kadar odpade s človeka prevleka civilizacije.

Avtor sodi, da zdaj sicer vemo o svetu več kakor pred stoletji, toda komaj malo več o nas samih, o resnični naravi naših čustev in strasti. Naglaša, da se kulturna zavest oblikuje in spreminja odvisno od gospodarskih in družbenih razmer. V svojih razmišljanjih in pisanju upošteva znano trditev (filozofsko), da »družbena bit določa zavest«. Privržen je načelu: »De omnibus dubitandum« – »O vsem je treba dvomiti«. Že se vpraša: »Kaj sledi, če ta izrek obrnemo?« in si odgovori: »Veruj samó v tisto, o čemer si se prepričal!«

Za primer navaja, da razgledan človek lahko opazi različnost resnic. Tako jabolko pade z drevesa po »pravilu« prostega pada, kar so učenjaki odkrili pred okroglo tristo leti. Zakaj ne prej? Ugibanje potrdi s samogovorom o družbenih

vzrokih spoznanj naravnih zakonov in doda, da na znanje ne gledamo več sami, temveč kot pripadniki človeške vrste, ki si že tisočletja izpopolnjuje sposobnosti spoznavanja in raznovrstne izkušnje. Človeku, ki sledi znanstvenim potém, smernicam izkušnje, se šele po mnogih dvomih odpre razodetje, nekaj, kar lahko tako imenujemo, namreč nepremagljivo doživetje. To ni razkritje nobenih metafizičnih podob, temveč resničnost sveta v zakonitostih, ki kažejo hkrati lepoto in bogato raznovrstnost sveta, pa tudi bogastvo miselnih izkušenj.

B. Rudolf poudarja, da »se je vredno ukvarjati s kulturami tisočletnih korenin: to je s kulturami starega Egipta, Indije, Kitajske in tudi Japonske, še posebej z napol barbarškimi in barbarškimi umetnostmi starih Indijancev, Afričanov različnih plasti, Avstralcev in Oceancev; saj držijo tudi te občudovanja vredno ogledalo človeku in družbam, tisti naravi, ki je močna, sočna in grozovita, kakor nam dokazujejo tudi zadnje vojne in zdajšnji čas.

Preglednost knjige utrjujejo sklopi O dramatiki, O upodabljalni umetnosti, O kiču, O estetsko kritičnih izhodiščih. Avtor primerjalno razmišlja o ustvarjalcih in njihovih delih – Molière in barok, Wolfgang Amadé Mozart, Cankarjeva ocena »Školjke« Kraigher dramatik, Čehov danes, Ob vprašanju surealizma in Hieronymusa Boscha, O mojstru Francetu Miheliču, Pripombe k novejšemu delu Mihe Maleša, O Nikolaju Pirnatu. Tu so še članki z ovrednotenjem raznih pogledov na umetnost in umetniška snovanja.

O IZVORU SLOVENSKE MODERNE, 1979 – Esej – 108 strani

Avtor je svoje razmišljanje naslovil: **O problemih, imenovanih Ivan Cankar, Problem pomena slovenske moderne, gledanega iz evropske situacije, Simbolizem kot odprt problem, Ob mozaiku problemov okrog Župančiča, Problem Otona Župančiča.** Za razmišljanja so mu bila izhodišča študij naših razumnikov: Izidorja Cankarja, Boža Voduška, Josipa Vidmarja, Dušana Pirjevca, Joža Mahniča.

B. Rudolf omenja za zelo dobro označitev Josipa Vidmarja: – Ivan Cankar ni samo pisatelj, ki nam je zapustil sorazmerno zelo obsežno življenjsko delo, temveč je tudi izredno komplicirana, moderna osebnost in povrh tega še nenavadno občutljiv za ves artistski nemir časa, v katerem je živel. Rudolf temu dodaja, da je bil to čas »druge izdaje« romantike, dekadence, ki pa je le deloma pomenila propad, delno pa ali bolj trdno ali bolj negotovo pot v področja globljega čutenja in pojmovanja, fin de siècle raznih oblik. Pri nas bi lahko rekli, da je bil Cankar »ost in pest« tistega, kar navadno imenujemo »slovenska moderna«. V tej značilni dognani, intenzivni ritmični prozi je napisal nekaj nenavadnih mojstrovin, ki so zbudile pozornost nekaterih evropskih pisateljev in literarnih teoretikov.

Avtor na Belo krizantemo navezuje Cankarjev značaj, ki se mu pravi vdanost resnici in je osnovno pravilo vsake pristne umetnosti. Ta pomeni razpravljanje s samim seboj in časom. Zato ni nobena skrivnost in ne tudi poskus, marveč dejstvo, da je Cankar osebno usodo čustev in misli občutil za del usode naroda. Dušan Pirjevec v obsežni knjigi Cankar in evropska literatura na nekem mestu piše, da poskuša knjiga vendarle po svoje prebiti tisti gosti, mlačni in lepljivi medij, ki leži med nami in Cankarjevim delom, ter tako prispevati k aktualizaciji tega našega umetnika. On pravzaprav predstavlja nov tip slovenskega izobraženca, ki snuje predvsem v tesnem stiku s sodobnostjo in se opira na vrednote, ki jih ustvarja predvsem sodobnost sama in z njo tudi on sam. In tako je bila prav I. Cankarju podeljena vloga resničnega informatorja naše literature na prelomu devetnajstega in

dvajsetega stoletja, saj so se mu Župančič, Murn in Kette šele kasneje pridružili. Tako Pirjevčeva knjiga predstavlja prvi in zelo tehten poskus te vrste.

Rudolfovo razmišljanje o Otonu Župančiču temelji na postavki, da je Župančič v bistvu ostal močno povezan z vsem velikim gibanjem, ki je vodilo tudi secesijo. Izredno je razširil obseg slovenske lirike, jo preustvaril izrazno in oblikovno, obogatil in poglobil motivno in idejno ter jo v obeh pogledih enakovredno postavil v isto vrsto s sočasno evropsko liriko. Njegova zasluga za rast in razvoj slovenskega naroda se je začela in razmahnila, ko je nastopil s trojico moderne: I. Cankarjem, A. Murnom in D. Kettejem.

O. Župančič je izrazil liričen pesnik in njegova podobnost z reflektivnimi pesniki so pripovedovanja o nenavadnih, redkim izbranim danih doživetjih, ki jih nekateri občutijo kot umovanje in ne kot življenje. V pesmih je podano njegovo notranje doživljanje in čutenje dogodkov na življenjski poti. Nasprotja v njem so ga »vlekla k ljudskemu tonu – imenitno je poznal otroško psiho – in k izpovedi svetovljanstva, individualizma in narodovega glasnika«.

B. Rudolf je v knjigi zapisal, da je slovenska moderna nedvomno preusmerila celotno stališče pojmovanja literature v Sloveniji.

Mladinsko slovstvo:

POD ZVEZDO, 1947 – Lutkovna igra – 51 strani

To avtorjevo prvo v knjižni obliki izšlo delo je v leksikonu slovenske književnosti podnaslovljeno »lutkovna igra«. Nastopajo otroci, odrasli, živali, prikazni in pošasti noči. Igra v petih dejanjih se dogaja na ozemlju Pohorja ob koncu druge svetovne vojne. Zvrstijo se prizori o razmerah v pričakovanju prihoda partizanov, da preženejo nemške zavojevalce in domačinom zagotovijo mirno življenje.

Avtor je igro pospremil z razmišljanjem o lutkah in lutkarstvu. Med drugim piše: Če hočeš biti umetnik – in lutkarstvo je umetnost – moraš živeti z lutko, sama ti bo nakazala, kako jo je treba voditi. – Tehnične pripombe k igri »Pod zvezdo« je prispeval Milenko Sober.

ČUDNO JEZERO, 1953 – Pravljice – 30 strani

Natisnjene so tri pravljice, zbirka pa je naslovljena po prvi ČUDNO JEZERO. Osrednji junak je Matjažek, ki so ga sanje ponesle skozi prigode do prelepega jezera. Tam je srečal dekletce Marjanco, s katero se je doma večkrat igral. Druga pravljica nosi naslov JEŽ–PTIČ–KAČA–SVINJA–KOZA–ZMAJ. Tako je bilo ime groznemu zmaju v skalni votlini. Zmaj je napadal mirne in nič hudega sluteče potnike in jih pohrustal. To je počel vse do srečanja z Mihcem. Tretja v zbirki je basen KONJ IN KAČA. V basni je konj predlagal vladarju levu, naj bi se otesel nadležnega gada. Lev tega predloga ni upošteval, čeprav se je potem uštel.

ZAMORČEK IN LADJICA, 1955 – Pesmi za otroke – 31 strani

V zbirki ZAMORČEK IN LADJICA je petindvajset pesmi, med njimi priljubljena in uglasbena pesem Huda mravljica, ki je uganjala razne norčije, lončarju potrla lonce in pohrustala bika. To in druge pesmi je pesnik recitiral na srečanjih s šolarji in požel navdušeno odobravanje.

V knjigi so v ospredju motivi iz eksotičnega sveta; s prikupnimi barvnimi risbami je pesmi opremil akademski slikar Janez Vidic.

NESPODOBNE CVETICE, 1955 – Drobne povestice – 75 + 55 strani

Knjiga je poimenovana po »stari povesti« Branka Rudolfa NESPODOBNE CVETICE, v knjigi pa so še tri zgodbe Branka Hofmana pod skupnim naslovom VRABČKI.

Branko Rudolf objavlja sedem zgodb, ki jih oznamuje povezanost oziroma primerjava sorodnih pojmov kakšnega pojava bodisi med ljudmi ali v živalskem svetu. V uvodni črtici Nespodobne cvetice avtor z domiselnimi primerjavami razmišlja o vrednosti, celo naklonjenosti in nenaklonjenosti cvetic do človeka in drobnih živali, kot so čmrliji, čebele, ose, metulji, mušice, žužki. Osnovo vrednotenja mu pomenita zunanji videz in vonj posamezne cvetice. Na nekem mestu se sprašuje, ali jih je ustvaril Bog ali Satan in svoje razmišljanje ponazori z dognanji nekaterih uveljavljenih znanstvenikov, temelječih na domnevi, da cvetice »z barvami in dišavami oznanjajo zapeljivost, veselje do sveta in grešno voljo do življenja«.

V znamenju razmišljanj so tudi preostale avtorjeve črtice z nastopajočimi posamezniki in množico, kot so Jaka Narobe, Iščemo norce, Morska pošast, Mož z umetnim nosom in basen Kdo je od muh. Črtice sklenejo Minimalne basni in prilike, ki kažejo Rudolfovo poznavanje in pojmovanje človeštva, živalskega in rastlinskega sveta.

HUDA MRAVLJICA, 1969, 1980 – Izbor pesmic in zgodb – 61 strani

Besedila – pesmi in pravljice – je izbrala in s sodelovanjem avtorja uredila Darja Kramberger. Objavljenih je devetindvajset najbolj znanih in popularnih pesmi Branka Rudolfa, med njimi je na uvodnem mestu uglasbena Huda mravljica. Tu so tudi Mlin na veter, Marička s potičko, Slon in bonbon, Papirnata ladjica, Krokodil, Petelinček, Mokri kuža, Lutka, Leseni konj obišče bolnega dečka, Kurent, Pred sanjami, Jezna luna. Vse so igrive, nenavadne, mikavne in so jih šolski otroci iz ust avtorja radi poslušali in se navduševali nad njimi, saj jih je pridobil s svojim čudovitim podajanjem verzov, v katerih nastopajo vrstniki mladih poslušalcev, mitološka bitja in eksotične živali.

Zbirko pestrijo lepe risbe kar štirih ilustratorjev: Zdenke Borčič, Jožeta Ciuha, Štefana Planinca in Janeza Vidica.

Darja Kramberger je v spremni besedi zapisala, da je Branko Rudolf študiral naravoslovje, zato naravo dobro pozna, toda ne opisuje je le kot strokovnjak, temveč jo tudi pesniško oživlja. Otrokom je v svetu še marsikaj neodkrita, marsikaj jih navdaja s strahom, z občudovanjem in s hrepenenjem po neznanem, kar se skriva v sanjskem svetu, ki ga je pesnik ujel v pesmih pa tudi v pravljicah.

SREBRNA RIBICA, 1995 – Ob avtorjevi devetdesetletnici – 248 strani

Ta knjiga omogoča spoznati avtorjev bogat in pester knjižni opus s posebnim poudarkom njegovih stvaritev za otroke in mladino. Izbor je opravila pesnica profesorica Alenka Glazer, ki je tudi napisala spremno besedo in pojasnila na rob Rudolfovih Spominov.

Delo SREBRNA RIBICA je poimenovano po pravljici, v kateri je B. Rudolf prikazal življenje in razmere v obmorskem mestecu z debelim, visokim obzidjem in s štrlečimi stolpi, kjer so visoko zgoraj večkrat na dan piskali stražarji z rogovi. V tem mestu je ljudi strahoval hudi vojvoda, jih po nedolžnem obtoževal izdajstva in zapiral v grajsko ječo. Med nesrečniki je bil tudi sin zlatarskega mojstra, ki je nekoč

skoval prelepo srebrno ribico. Ta ni bila samo lepa, temveč je imela še čudežno lastnost, da je pogoltala vsako laž in krivico. In prav z njeno pomočjo se je posrečilo zlatarjevemu sinu pobegniti iz ječe in obvarovati pred nepravično graščakovo obsodbo na smrt.

V knjigo je uvrščenih petinpetdeset pesmi, osem ugank, enajst pravljic in zgodb ter igra za lutke, razdeljenih v osmih sklopih. Knjigo sklenejo avtorjevi Spomini, ki so tokrat prav tako kakor lutkovna igra Konjiške gore zmaj objavljeni prvič.

Prvi sklop, naslovljen po prvi Rudolfovi zbirki pesmi za otroke Zamorček in ladjica, vključuje vse pesmi iz te njegove zbirke v takem zaporedju, kakor ga je določil pesnik sam. Le pesem Noč je natisnjena s poznejšim naslovom Jezna luna in upoštevani so jezikovni popravki pri pesmih, pa tudi pri drugih besedilih.

K drugemu sklopu: Iz Hude mravljice spadajo tudi pesmi, ki jih je B. Rudolf pripravil za to zbirko, pa so razen ene ostale doslej neobjavljene. V tretjem sklopu In še kaj so zbrane pesmi iz Cicibana, Pionirja in Pionirskega lista. V četrti sklop so uvrščene Uganke, objavljene v starih letnikih Cicibana. Peti sklop Čudno jezero združuje vsa tri besedila, ki so izšla v knjižici z enakim imenom. V šestem sklopu Pisane zgodbe so avtorjeve štiri pravljice, natisnjene v knjigi več avtorjev Kamen resnice. Sedmi sklop Iz nezbranih pripovedi prinaša pravljice in zgodbe, ki so bile doslej natisnjene samo v mladinskih listih. Osmi sklop je naslovljen kakor besedilo lutkovne igre Konjiške gore zmaj (uprizorjeno leta 1934 v Rudolfovem rojstnem kraju Slovenske Konjice). V sklepnem, devetem sklopu so objavljeni avtorjevi Spomini, ki spadajo med njegova zadnja literarna dela.

Alenka Glazer je v spremni besedi zapisala, da je Branko Rudolf več desetletij pri ustvarjanju mislil tudi na posebnega, mladega bralca ali poslušalca in gledalca. Svet v njegovih pravljicah in lutkovnih igrah ni samo lep, v njem prebivajo tudi pošasti, grozljivi zmaj in druga strašljiva bitja. Tako hudobne pa niso le bajeslovne pošasti, velja tudi za človeka, kakor je prikazan kar v nekaj pravljicah in skoraj v vseh lutkovnih igrah. Vedno pa pripadajo ti hudobneži ljudem, ki so bogati in imajo v rokah oblast nad drugimi ljudmi, pa jih bogastvo dela pohlepne in oblastništvo neusmiljeno krute.

Po besedah A. Glazer je Branko Rudolf pesmi za otroke začel pisati pozneje kakor lutkovne igre in pravljice. Vendar moremo ugotavljati, da se je avtor otrokom priljubil prav s pesmimi zanje. To je na svoj način razumljivo, saj so nastajale neposredno za otroka. Na poseben način je oblikovana pesem Huda mravljica, ki spada med najbolj znane in priljubljene otroške pesmi pri nas.

Mladinska dela Branka Rudolfa kažejo, kako njihov ustvarjalec ostaja otroško naiven, veselo šaljiv, zaupajoč v lepo in dobro. O svetu okrog sebe razmišlja, ga občuduje, a se ga hkrati boji in ga ne more živeti s popolno predanostjo trenutku. To je dano le otroku, ob vživljanju v njegov svet pa pesnik B. Rudolf svet vendarle tudi sam doživlja po otroško.

POVZETEK

Branko Rudolf (1904–1987) pesnik, pisatelj, esejist, publicist. Pesmi, kritike in eseje je objavjal v Ljubljanskem Zvonu, Sodobnosti, Modri ptici, Obzorjih, Novih obzorjih, Dialogih in v Naših razgledih. Kot esejist, kulturni in literarni zgodovinar ter filozof je napisal knjige: Maske in časi, Dialektika, Umetnost in družba, O izvoru slovenske moderne. Za odrasle je izdal pesniške zbirke: Svet in jaz, Žvegla

potepuhova, Odmevi časa. V zbirki pripovednih pesmi Žveгла potepuhova je oživil preteklost v kerempuhovskem duhu, pesmi pa začinil s štajerskimi narečnimi značilnostmi. Pisal je tudi pesmi, pravljice, črtice in lutkovne igre za mladino: Pod zvezdo, Čudno jezero, Pisane zgodbe, Zamorček in ladjica, Huda mravljica, Srebrna ribica.

Njegova refleksivna lirika temelji na tradiciji; oblikovno mu je bil blizu sonet. Bil je vsestransko izobražen in vseved.

Zapisi, ocene, poročila

- Avsenak Branko: Kam s stalno zbirko? – Razgovor z ravnateljem Mariborske Umetnostne galerije Brankom Rudolfom. – Večer, 16. 12. 1961, str. 5
- Profesor Branko Rudolf – petdesetletnik. – Esezjist, gledališki kritik, pesnik in upravnik mariborske Umetnostne galerije
- Večer, 5. 11. 1954, str. 2
- Primor Žagar: Plemeniti egoizem na porciji spoznanja. Branko Rudolf, siva glava, o grobstih naših dni. – TT 1969, št. 12, str. 6
- Žagar Primož: Plemeniti egoizem na pragu spoznanja. – Pogovor z Brankom Rudolfom. – TT 1969, 19. 3., str. 6
- J.R.: Intervju z Brankom Rudolfom (direktorjem umetnostne galerije v Mariboru – Katedra 11. 1. 1969, str. 4 + 5
- Kermavner Taras: Filozofija in empirizem, ali o nekaterih razlikah med Rudolfovo (Branko Rudolf) in mojo znanstveno metodo. – Dialogi 1969, str. 223–227
- V (ili V)uk: Misel o kiču. – Ob razstavi v Ljubljani izjava Branka Rudolfa. – Večer, 28. 7. 1971/I, str. 10
- Obisk pri naših na tujem. (Branko Rudolf kot dopisnik Dela v Avstraliji.) – Delo 12. 2. 1972/I, str. 3
- Kaj pripravljate? (Branko Rudolf, književnik in kritik.) – Večer, 6. 12. 1973, str. 5
- B/ranko A/vsenak: Intimna slovesnost. Zahvala galeristov Branku Rudolfu (ob upokojitvi) – Večer, 12. 11. 1973, str. 2
- Mirko Križman: Slavistično društvo v Mariboru se je tokrat odločilo za uspešno počastitev 70-letnice B. Rudolfa – Večer 1974, št. 299, str. 4
- Janez Švajncer: Branko Rudolf 70-letnik – Delo 1974, št. 255, str. 8
- Branko Rudolf – 70 letnik. Pogovor ob umetnikovi 70-letnici – Dialogi 1974, št. 11, str. 725
- Branko Rudolf: O humorju nasploh in ljudskem humorju – Večer 1974, št. 212, str. 5
- Marjan Mušič: Branko Rudolf – Sedemdesetletnica – Naši razgledi 1974, št. 23, str. 616
- Bruno Hartman: Branko Rudolf – Sedemdesetletnica – Naši razgledi 1974, št. 21, str. 559
- Sergej Vrišer: Sedemdeset let Branka Rudolfa – Večer 1974, št. 254, str. 5
- L/ojze S/masek: Predstavitev dela – V avli VŠK Maribor razstava »Branko Rudolf – sedemdesetletnik« – Večer 1974, št. 255, str. 2
- Zora Aberšek-Jurič: Poezija Branka Rudolfa – Dialogi 1976, št. 11, str. 703
- Zora Aberšek-Jurič: Poezija Branka Rudolfa – Dialogi 1976, št. 12, str. 753
- Branko Rudolf – Večer 1977, št. 48, str. 4
- Denis Poniž: Branko Rudolf: Odmev časa – Naši razgledi 1977, št. 9, str. 232
- J/anez Š/vajncer: Branko Rudolf: Odmevi časa – Večer 1977, št. 56, str. 6

- France F/orstnerič: Literarno srečanje z Rudolfoma – Delo 1977, št. 57, str. 7
- Marijan Zlobec: Branko Rudolf: Umetnost in družba – Sodobnost 1977, št. 10, str. 1002
- Marijan Zlobec: Branko Rudolf: Odmevi času – Sodobnost 1977, št. 10, str. 1004
- Janez Švajncer: Branko Rudolf: Odmevi času – Dialogi 1977, št. 5, str. 305
- Dr. Ostoј Durjava: Branko Rudolf: Dialektika – Naši razgledi 1977, št. 17, str. 437
- Branko Rudolf: Odmevi času – Pesniška zbirka – Knjiga 1977, št. 3–4, str. 114
- Struk Vlado: Knjiga B. Rudolfa o umetnosti – Večer, 10. 5. 1977, str. 6
- Marija Švajncer: Ponatis Rudolfove knjige (Dialektika) – Dialogi 1978, št. 7/8, str. 492
- Helena G/randovec: Ob 75-letnici Branka Rudolfa srečanje v Mariborski knjižnici – Večer, 19. 12. 1979, str. 6
- Branko Rudolf, pesnik iz Maribora, se je predstavil švedskemu občinstvu s prevodi pesmi iz zadnje zbirke – Delo 11. 7. 1979/I, str. 7
- Grandovec Helena: Za humanizem. Maribor ob 75-letnici Branka Rudolfa – Večer, 3. 12. 1979, str. 4
- Rudolf Branko: Kaj sem doživel z Louisom Adamičem – Večer, 6. 6. 1981/I, str. 8
- France F/orstnerič: Ponatis »Žvegla potepuhove« ob Rudolfovi 80-letnici – Delo, 25. 7. 1984/I, str. 6
- Večer Branka Rudolfa pisatelja iz Maribora v Ljubljani – Delo, 12. 12. 1984/I, str. 6
- Mevlja Dušan: Branko Rudolf (iz Maribora) – osemdesetletnik – Večer, 31. 10. 1984, str. 6
- Šprogar Jelka: Menda nekje je skrita harfa v nas. Maribor: 80 let Branka Rudolfa – 7 dni, 6. 12. 1984, str. 14–15
- Slavko Jug: Branko Rudolf osemdesetletnik – Delo, 31. 10. 1984, str. 6
- Partljič Tone: Branko Rudolf – Osemdesetletnica – Naši razgledi 1984, str. 614
- Ivan Volarič-Teo: Branko Rudolf: Žvegla potepuhova – Dnevnik 1984, št. 321, str. 13
- Janez Švajncer: In memoriam Branko Rudolf – Dialogi 1987, št. 9–10, str. 156
- Bruno Hartman: Žvegla potepuhova je utihnila – Nekrolog Branku Rudolfu – Naši razgledi 1987, str. 268–269
- Grandovec Helena: Ob smrti Branka Rudolfa – Večer, 11. 5. 1987/I, str. 4
- Dolar Jaro: Branko Rudolf – Nekrolog – Delo, 25. 4. 1987, str. 4